

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Телічко Н.А.,

к.е.н., доцент кафедри фінансів

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Системи соціального страхування в світі мають неоднакову фінансову структуру. Деякі з них "підживлюються" з державного бюджету, інші зберігають фінансову самостійність, деякі становлять єдиний страховий фонд, інші розбиті на кілька автономних фондів. У ряді країн намічається тенденція до вирівнювання надання страхової допомоги і певній мірі і пенсій, в інших країнах розміри пенсій і допомоги дорівнюють розміру заробітку, який сплатила застрахована особа. Неоднаковими також є пропорції, у яких сплачуються внески в страхові фонди робітниками та службовцями, з одного боку, та їх роботодавцями, з іншого.

Наявність або відсутність окремих страхових підсистем залежить від того, як діють інші соціальні системи. Наприклад, у країнах, де існує безкоштовна медична допомога, відсутнє медичне страхування трудящих. У країнах, де розвинене так зване фірмове (виробниче) страхування робітників та службовців, державне соціальне страхування в ряді випадків починає виконувати роль лише мінімального (базового) страхування. У державах з федеральним устроєм фінансова структура деяких фондів соціального страхування забезпечує їхню роботу у дворівневому режимі. Деякі страхові системи намагаються попутно вирішувати питання допомоги бідним родинам.

В цілому ж системи соціального страхування в різних країнах світу, з тими або іншими особливостями, забезпечують виплату наступних видів пенсій і допомоги:

1. пенсії за віком з пов'язаними з ними пенсіями з інвалідності від загальних причин і призначувані інвалідам з дитинства;
2. пенсії у зв'язку з трудовим каліцтвом або професійним захворюванням;
3. пенсії із приводу смерті годувальників (Це отримання певної частини від пенсій за віком або пенсій з інвалідності. Вони не рідко з'єднуються з ними в єдиних

програмах.);

4. допомоги на випадок тимчасової непрацездатності. (У багатьох країнах до них належать також допомога жінкам на випадок вагітності й пологів.);

5. лікарняна допомога (страхування витрат на лікування, або медичне страхування);

6. допомога у зв'язку з безробіттям разом з деякими іншими виплатами на користь безробітних, наприклад, при організації суспільних робіт;

7. допомога на поховання (ритуальна допомога).

У світовій практиці для визначення відрахувань на соціальне страхування використовується спеціальний термін «соціальні» внески. Він не ототожнюється ані з податками «taxes», ані зі страховими преміями, тими, що використовуються в комерційному страхуванні «insurance». Внески на соціальне страхування являють собою змішаний термін, що поєднує в собі обов'язковість і державний контроль податків, а також еквівалентність і зворотність страхових премій.

В свою чергу поділ відповідальності щодо сплати внесків між працівником і роботодавцем носить досить умовний характер. Базою нарахування внесків на соціальне страхування звичайно виступає заробітна плата, а тарифи внесків встановлюються у відсотковому відношенні. Хоча існують приклади встановлення страхових тарифів і в абсолютній сумі, наприклад, у Данії, Нідерландах, Бельгії встановлені фіксовані суми відрахувань для деяких видів соціального страхування. Ще в 1980-е рр. активно обговорювалося питання щодо заміни заробітної плати, як бази нарахування, доданою вартістю. Однак на практиці заміну страхових внесків податком на додану вартість (ПДВ) так ніде й не було здійснено, за винятком деяких країн, що збільшили ставки ПДВ, й використовують доходи від цього підвищення тільки для соціального захисту населення.

Отже, світовий досвід свідчить, що основними видами соціального страхування, що забезпечують прийнятний і високий рівень соціального захисту, є: страхування пенсій (за віком і з інвалідності в результаті загальних захворювань й від нещасних випадків у побуті та на транспорті); страхування на випадок хвороби (загальні захворювання, від нещасних випадків у побуті та на транспорті); страхування від нещасних випадків на виробництві (виробничий травматизм і професійні захворювання), яке передбачає страхування тимчасової й постійної втрати працездатності; страхування на випадок безробіття; медичне страхування.

Що ж стосується допомоги бідним родинам, з вагітності й родам, інвалідам з дитинства, то ці види соціального захисту по своїй природі не є страховими й забезпечуються, як правило, через систему соціального захисту (у вигляді надання

допомоги), а також через інші державні соціальні програми.

В цілому ж концепції соціального страхування економічно розвинених країн у своїй більшості відповідають цілям і завданням, що ставляться в Декларації про права людини, а також рекомендаціям МОП та Всесвітньої Організації Охорони здоров'я. Але при цьому в їхніх системах соціального захисту можуть існувати відмінності в підходах до їх побудови, обумовлені особливостями розвитку кожної країни.

Розглядаючи моделі соціального страхування в передових країнах світу, не можна не задатися питанням про їхнє використання в системі соціального захисту населення України. Сьогодні, перехід до нової соціальної політики припускає відмову від патерналізму, де держава жорстко детермінує поведінку людини в соціальній сфері. Замість цього система єдиного соціального страхування припускає: формування ринку соціальних послуг з реально виникаючою конкуренцією їх виробників; підвищення якості даних послуг; зниження витрат на їхнє виробництво; зміну моделі соціального захисту від переважаючої соціальної підтримки до переважно соціального страхування з диференціацією ризиків і залежністю розмірів страхових виплат від страхових внесків.

Серед проблем, що вимагають якнайшвидшого врегулювання в сфері соціального страхування в Україні, можна виділити наступні: необхідність стабілізації фінансового становища державних позабюджетних соціальних фондів; виведення з тіні заробітної плати; розширення джерел фінансування соціальних послуг; впровадження адресної системи соціальної підтримки населення; розвиток недержавного пенсійного страхування; зміна законодавства щодо регулювання та надання державних гарантій по пенсійних вкладах у страхових компаніях та НПФ тощо.

Таким чином, поки що для України залишається відкритим питання про те, яка саме модель соціального страхування буде найбільш адекватною для розвитку соціального захисту населення нашої країни. Але вже сьогодні стає вкрай необхідним активізація держави, підприємств і населення у фінансовому забезпеченні системи соціального страхування в Україні. Правильний, розумний вибір стратегії соціального страхування, що відповідає всім реаліям сьогодення й у той же час базований на традиціях нашої держави, власному історичному досвіді й досвіді закордонних країн. Все це є важливими завданнями на шляху побудови соціально орієнтованої ринкової економіки. Від цього вибору залежить добробут нашої нації і майбутнє України.